

Литвин Л.В.

м.Київ

ДОСЛІДЖЕННЯ ІДЕЙ ВАЛЬДОРФСЬКОЇ ПЕДАГОГІКИ У ВІТЧИЗНЯНІЙ ПЕДАГОГІЧНІЙ НАУЦІ

У статті зосереджується увага на проблемі експериментальної апробації ідей Вальдорфської педагогіки та системного підходу на засадах технології проектного управління у ЗНЗ “Вальдорфська школа “Михайл» і ДНЗ “Золота казка» ГО «Вальдорфська дошкільна освіта» (м.Київ), підкреслюється значення порівняльного підходу до вивчення, апробації й впровадження в Україні досвіду педагогіки Р.Штайнера.

На початку ХХІ століття поширюються наукові дискусії стосовно ефективності методів та форм адаптації Вальдорфської педагогіки, інтенсивності, методик її впровадження у вітчизняну педагогічну теорію й практику, нормативне, організаційно-педагогічне, теоретико-методичне забезпечення. При цьому залишається невизначеною сутнісна характеристика адаптаційного процесу, його складових та особливостей.

У вітчизняній педагогічній науці протягом останнього десятиліття захищена певна кількість наукових досліджень, спрямованих на системне осмислення феномену Вальдорфської педагогіки в єдності її здобутків та суперечностей, спрямованих на виявлення ефективних ідей педагогіки Р.Штайнера, які заслуговують на увагу не лише в експериментальних, а й у державних навчальних закладах. При цьому відсутні порівняльні дослідження, пов’язані з концептуальним забезпеченням процесу впровадження Вальдорфської педагогіки в Україні, що спонукає до постановки даної проблеми і подальшого вивчення цього питання.

Аналіз вітчизняних досліджень і публікацій, присвячених даній проблемі (праці О.Р.Боделан[1,2], С.В.Гозак[3], О.М.Іонова[4], С.Е.Лупаренко[5], В.В.Новосельської[6], С.О.Сисоєвої[7]) свідчить про важливість системного теоретичного забезпечення процесу впровадження ідей Вальдорфської педагогіки у вітчизняну педагогічну практику, що пов'язано із запобіганням необгрунтованого експериментування, аматорством та необхідністю виваженої орієнтації та активізації системного, особистісно-орієнтованого підходу, вирішення існуючих протиріч між зростаючими потребами батьків щодо якісної освіти школярів, заснованої на засадах особистісно-орієнтованого ставлення до дитини, її підготовки до дорослого життя та недостатньою забезпеченістю зазначених умов у загальноосвітній школі.

Зазначимо, що теоретичні підходи та наукові пошуки вітчизняних дослідників спрямовані на виявлення ефективних організаційно-педагогічних передумов та теоретичних засад адаптації та впровадження педагогічних ідей Вальдорфської педагогіки і, у більшості своїй, концентруються навколо методології системного підходу. При цьому простежується позитивна тенденція до авторського трактування ідей Вальдорфської педагогіки, що узгоджується із думкою Р.Штайнера про важливість авторського підходу до її впровадження.

Фундаментальною, методологічною працею, спрямованою на системний, аналітичний підхід до адаптації, реалізації й впровадження Вальдорфської педагогіки у вітчизняну систему освіти є докторська дисертація О.М.Іонової «Науково-педагогічні основи навчально-виховного процесу в сучасній школі за ідеями вальдорфської педагогіки», де обгрунтовані теоретико-методологічні засади Штайнер-педагогіки, як системи соціофілософських і загальнопедагогічних принципів, розглянуто генезу та модифікацію ідей вальдорфської педагогіки в різних країнах світу[4]. О.М.Іоновою теоретично обгрунтовані чотири основні компоненти організаційно-педагогічної діяльності, спрямовані на системну реалізацію вальдорфських підходів при навчанні молодших школярів: мотиваційно-ціннісний, змістовно-підготовчий, процесуальний, аналітико-результативний [4, 412].

Разом з тим, дослідником конкретизовані негативні наслідки впровадження вальдорфського процесу, який інколи «запускається зверху» (адміністрацією школи, відділами освіти), не узгоджуючись

із бажаннями й інтересами педколективів, яким належить цей процес здійснювати. Відзначається, що такі, поверхневі, стихійні підходи до впровадження вальдорфських технологій «неминуче приводять до логічної незавершеності зроблених експериментів, а отже, певною мірою до невиправданого відкидання педагогічного досвіду, що не тільки спотворює ідеї Штайнер-педагогіки, але й заподіює шкоду всьому освітньому процесу сучасної школи» [4]. Цей негативний досвід свідчить про важливість і необхідність системного бачення й повного усвідомлення ходу дослідно-експериментальної роботи з упровадження ідей вальдорфської педагогіки в сучасну школу та передбачає «свідомо керований механізм проходження інноваційних процесів, що виключає стихійність та інтуїтивно-практичний характер реалізації інновацій за методом «проб і помилок» [4, 262].

О.Р.Боделан[1] на теоретичному та експериментальному рівні досліджувала систему психологічних особливостей процесу адаптації, визначаючи рівні її прояву у дітей з урахуванням статевих відмінностей залежно від розвитку пізнавальних, мотиваційних, емоційно-вольових та комунікативних особливостей. Для цього був проаналізований гуманістичний підхід вальдорфської педагогіки та визначені психолого-педагогічні передумови емоційного забезпечення процесу адаптації дітей до навчальної діяльності. Отримані в результаті науково-дослідницької роботи дані про рівень адаптації (високий, середній, низький), що детермінується різними співвідношеннями розвитку інтелектуальних, емоційно-вольових і мотиваційних особливостей, значно розширив наукову уяву про потенціал вальдорфської педагогіки, сприятливі умови для психологічної адаптації дітей до школи, які можуть бути забезпечені емоційною регуляцією процесу навчальної діяльності [1, 93-96]. Психологічний аспект даного дослідження може виступати складовою концепції впровадження ідей Вальдорфської педагогіки у вітчизняну систему освіти.

Системний підхід до аналізу здобутків вальдорфської педагогіки простежується у працях В.В.Новосельської, яка на експериментальному рівні довела, що системні здобутки вальдорфської педагогіки за умов відповідної адаптації, доцільно застосовувати у процесі виховання учнів, а саме: методи впливу на свідомість та почуття учнів шляхом розповіді спеціально створених казок і моральних історій;

методи стимулювання колективних обговорень і дискусій учнів у навчально-виховному процесі; методи організації групової та колективної художньо-творчої діяльності на уроках та у позаурочній роботі; завдання з мистецького формотворення та поліхудожні творчі завдання, що збагачують емоційно-почуттєву сферу та креативні здібності учнів; міжвікові художньо-прикладні проекти, що сприяють розвитку комунікативних навичок, взаємодії та взаємодопомоги учнів; елементи евритмії та малювання форм [6,10].

Заслужують на увагу результати досліджень С.Є.Лупаренко, аналіз психолого-педагогічних джерел, статистичних даних досліджень, що проводився закордоном та в Україні, які свідчать про те, що учні вальдорфських шкіл демонструють високі здібності та результативність навчання[5]. Дослідником здійснено системний аналіз результатів перших кроків науково-дослідного експерименту Міністерства освіти і науки України “Розвиток вальдорфської педагогіки в Україні», що, на думку С.Є.Лупаренко, свідчить про позитивний вплив Вальдорфської педагогіки на емоційний стан учнів та створення сприятливих умов для навчальної роботи й здорового розвитку дітей» [5,63].

Тенденцію до використання системного підходу до аналізу ідей Вальдорфської педагогіки вбачаємо у працях С.В.Гозак [3], яка рекомендує впровадження вальдорфської педагогічної технології в цілому та її окремих елементів в освітню практику навчальних закладів в Україні.

Зазначимо, що за останні десять років Вальдорфський педагогічний рух в Україні набуває значного поширення. Починаючи з 2001 року, в містах Дніпропетровськ, Кривий Ріг, Житомир, Івано-Франківськ, Київ, Одеса, Харків були відкриті перші експериментальні Всеукраїнського рівня школи і дошкільні навчальні заклади з державними формами власності по проведенню науково-методичного експерименту “Розвиток вальдорфської педагогіки в Україні» (Накази МОН України від 06.05.2001 р., № 363 та від 16.04.2004 р., № 495), а з 2004 року у місті Києві на базі ЗНЗ “Вальдорфська школа “Михаїл» і ДНЗ “Золота казка» ГО «Вальдорфська дошкільна освіта» з приватними формами власності розпочатий науково-педагогічний експеримент Всеукраїнського і регіонального рівнів за програмою “Адаптація педагогіки Рудольфа Штайнера в умовах української школи» (Наказ МОН України від 11.11.2004 р. № 858, Наказ ГУОН м. Києва від 01.09.2004 р. № 267).

В Концепції розвитку Вальдорфської школи «Михаїл» на практиці обґрунтовано системний підхід до апробації авторської моделі впровадження ідей Вальдорфської педагогіки, спрямованого на оптимальну організацію робочого часу вчителів, вдосконалення бібліотеки, створення навчальних кабінетів і майстерень, створення фонду культурного розвитку, створення шкільного інформаційного центру, підтримку стосунків щирості, доброзичливості, співробітництва.

Безумовним залишається теза про те, що «механістичне перенесення, копіювання німецької чи будь-якої іншої Штайнер-школи не може забезпечити успішності упровадження вальдорфської педагогічної системи в українські школи, оскільки Вальдорфська педагогіка, виступаючи основою для педагогічної творчості, повинна бути адаптованою до існуючої системи освіти, що вимагає експериментальної перевірки конкретних форм і методів реалізації її принципів, апробацію інновацій в умовах початкової школи й діяльності окремих педагогів, об'єктивну оцінку можливостей застосування педагогічних новацій у масовій педагогічній практиці й вироблення рекомендацій до масового впровадження досвіду вальдорфської школи» [4,260].

Реалізуючи провідний принцип вальдорфської школи – самоуправління визнаємо, що в умовах українського законодавства і соціально-економічних реалій школа побудована лише на самоуправлінні неможлива. Разом з тим, в нашій школі створено ефективну структуру управління процесами, а не людьми (процесно-орієнтоване управління), яка включає: учительську колегію, адміністрацію та батьківську колегію. При розробці концептуальних засад технології проектного управління в ЗНЗ «Вальдорфська школа «Михаїл» і ДНЗ «Золота казка» ГО «Вальдорфська дошкільна освіта» враховувались результати дослідження С.О.Сисоєвої, адаптація системного та технологічного підходів до аналізу та впровадження ідей Вальдорфської педагогіки, що є «одним із найбільш значущих аспектів психологічного обґрунтування Штайнер-школи і проявляється у доборі навчального матеріалу, виборі організаційних форм і методів проведення педагогічного процесу, врахування індивідуальних особливостей й здібностей, нахилів й можливостей, інтересів й потреб дитини, її конституція, характеру, темпераменту, спрямованості на розвиток розумової, емоційної та вольової сфер учня[7,36].

Порівняльний аналіз вітчизняних наукових досліджень з проблеми впровадження ідей Вальдорфської педагогіки (О.М.Іонової, А.М.Растрігіної, О.І.Папач, О.Р.Боделан, В.В.Новосельської та С.О.Сисосевої) вказує на актуальність даного напрямку, необхідність подальшого його розвитку, важливість проведення системного аналізу історико-педагогічних, теоретично-методологічних засад впровадження ідей Вальдорфської педагогіки, актуальності узагальнюючих, порівняльних теоретичних й експериментальних вітчизняних та зарубіжних досліджень, виявлення науковообґрунтованих чинників вирішення проблеми апробації, адаптації ідей Вальдорфської школи, а також необхідності технологічного забезпечення ефективних організаційних та управлінських засад впровадження ідей Вальдорфської педагогіки у вітчизняну систему освіти.

Література:

1. Боделан О.Р. Залежність психологічної адаптації дітей до школи від розвитку їхніх мотиваційних та емоційно-вольових особливостей // Наука і освіта. – Одеса, 1998. – № 1 – 2.
2. Боделан О.Р. Психологічне забезпечення адаптації дітей 6-ти річного віку до навчальної діяльності: Дис.канд. психол. наук: 19.00.07. – Одеса, 2000 – 202 с.
3. Гозак С.В. Гігієнічна оцінка впровадження вальдорфської педагогічної технології в загальноосвітніх навчальних закладах України : дис... канд. мед. наук: 14.02.01 / Інститут гігієни та медичної екології ім. О.М.Марзеєва АМН України. – К., 2006, 189 с.
4. Ионова Е.Н. Научно-педагогические основы учебно-воспитательного процесса в современной школе на идеях вальдорфской педагогики: Дис... док. пед. наук: 13.00.01 – Харьков, 2000. – 450 с.
5. Лупаренко С.Є. Розвиток пізнавальної активності молодших школярів засобами вальдорфської педагогіки. – Дис. канд. пед. наук: 13.00.09 – теорія навчання. – Харківський національний педагогічний університет імені Г.С.Сковороди. – Харків, 2008.- 228 с.
6. Новосельська В.В. Естетичне виховання учнів у вальдорфських школах: Дис. канд. пед. наук: 13.00.07. – К., 2004. – 136 с.
7. Сисосева С.О. Основи педагогічної творчості: Підручник. – К.: Міленіум, 2006. – 344 с.

Стаття надійшла до редакції 20.02.09